

Mutacions sentimentals o no...

En la portada del NODES 42 (el passat, el de la tardor de 2008) hi havia la mateixa il·lustració que es fa servir a la novel·la *La mutació sentimental* de la nostra companya Carme Torras, una novel·la de ciència-ficció que va guanyar el X Premi Manuel de Pedrolo, el de 2007, i que ja en parlava, al NODES 42, el mai prou ponderat Ton Sales.

El Premi Manuel de Pedrolo i la ciència-ficció catalana

Havent estat impulsor, junt amb altres, del Premi Manuel de Pedrolo de narrativa de ciència-ficció en català i havent actuat com a president del seu jurat en les seves onze edicions, em resulta altament satisfactori poder dir que la novel·la de Carme Torras és una de les més “de ciència-ficció” que ha guardonat mai el Premi Manuel de Pedrolo i, també, una de les més interessants. Sobre tot per a nosaltres...

En el si de la SCCFF (Societat Catalana de Ciència-Ficció i Fantasia), algú s’ha escandalitzat de la meva (tal vegada) massa repetida expressió que “la ciència-ficció catalana és molt més catalana que no pas ciència-ficció”.

Ho sento, però tinc la sensació que la majoria d’obres que he vist al Premi Pedrolo són, diguem-ne, “velles” en la seva factura i concepció. La ciència-ficció mundial ha evolucionat de manera que no pas tots els autors d’aquesta suposada “ciència-ficció catalana” semblen estar al dia. I no tan sols al Premi Pedrolo, fins i tot obres famoses i molt llegides com la coneguda *La pell freda* (2002) d’Albert Sánchez Piñol resulta massa semblant a com escrivia Herbert G. Wells, amb la diferència que Wells ho feia un centenar d’anys abans... Malauradament, tot i que ho intento, no acabo de trobar exemples que em facin pensar que la “ciència-ficció catalana” ha evolucionat amb el pas del temps com ho ha fet la majoria de la ciència-ficció escrita en altres llengües.

Afortunadament, no passa així en la cas de *La mutació sentimental*. És una novel·la moderna, escrita per algú que sap escriure i, a més, que té coses per dir. I que no ignora pas la tecnologia i els seus efectes com ho fa la major part de la ciència-ficció moderna.

La mutació sentimental

L’agost de 2008, l’escriptor Jordi Font-Agustí feia una molt bona ressenya de *La mutació sentimental* al web Bem On Line:

http://www.bemonline.com/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=479:mutacio-sentimental-de-carme-torras&catid=30:rese&Itemid=37

Allí es sintetitzava de manera adient el contingut més rellevant de la novel·la: “El context que ens proposa *La mutació sentimental* és una societat futura en què cada persona té un robot personal que l’assisteix en la vida quotidiana i professional. En aquests context hi trobem ciutadans protecno, entusiastes més o menys reflexius dels avenços tecnològics, i ciutadans antitecno, que enyoren un passat en què els humans depenien menys de les màquines, sobretot pels efectes que aquesta dependència ha tingut sobre la seva mateixa naturalesa. Afegiu-hi un neuroenginyer desenvolupador de pròtesis per a robots, una nena descongelada després de cent anys per a ser guardada, una terapeuta-massatgista emocional i ja tindreu els elements narratius d’una història que no desvelarem.”

Com que al NODES 42 tant el Ton Sales (pàgina 3) com un petit recordatori (pàgina 24) ja us recomanaven llegir la novel·la, us recordo que es tracta d’un inevitable “must” i que els que encara no l’heu llegida, ho heu de fer... Jo, simplement, afegiré uns comentaris espero que nous.

Miquel Barceló

(blo@lsi.upc.edu)

Intel·ligència ficció

Carme Torras

En el si del jurat del Premi Manuel de Pedrolo, tot i que resultava del tot clar que la millor novel·la de 2007 era la de Carme Torras, hi va haver comentaris per a tots els gustos. Independentment dels comentaris, el cert és que el nivell de la novel·la de la Carme ens va portar a (mal) acostumar-nos a un nivell de qualitat que, per desgràcia, ja no vàrem trobar en l'edició del Manuel de Pedrolo de 2008 que va quedar, per primera vegada en onze anys!, desert. Un altre punt a favor de la novel·la de la Carme...

Un d'aquests comentaris era el to una mica negativista de cara a la tecnologia (i la robòtica, evidentment) que semblava deduir-se de la tesi de la novel·la. En el fons, entre l'enfrontament en un futur més o menys proper entre gent que es "protecno" o "antitecno"; o el tema paral·lel de com un investigador intenta obtenir un "mòdul de creativitat" per completar una intel·ligència artificial; el cert és que domina el tema de la nena tornada a la vida després d'un llarg període de criogenització. Aquest tema actua com a element central per a una mena de denúncia sobre una societat tan tecnificada que ha perdut fins i tot capacitat "sentimental" i, d'aquí, el títol de la novel·la.

En el si del jurat hi ha qui va entendre aquesta tesi com una tesi anti-tecnològica (va, siguem sincers, fins i tot algú va dir que era "reaccionària"...), el que no s'ajusta pas al contingut global de la novel·la que dona també raons als "protecnos" i, coneixent després la professió de l'autora, sembla posar lògicament grans esperances en aquest nou "mòdul de creativitat" que Leo i el Dr. Craft estan desenvolupant.

Gregory Benford

Em va semblar (sempre a posteriori) que la novel·la podia incorporar també una visió de gènere una mica peculiar, tot i que els membres del jurat vàrem ser, en el seu moment, incapaços de saber-ho. Em sembla ara, no quan vaig llegir la novel·la com a membre del jurat sense saber qui n'era l'autor, que aquest rebuig que la responsabilitat d'estar amb un infant es deixi a una màquina (encara que alguns avui ja ho fan amb la televisió...) pot tenir components de posició de gènere: algunes coses si les podem deixar a la tecnologia, però la cura dels infants NO ha de pertànyer a les màquines.

És evident que el fer servir màquines ens canvia i, tal vegada, ens podria portar a una mutació sentimental. La ciència-ficció té, quasi sempre que és bona, una mena de funció admonitòria, quasi com una profecia auto-preventiva que ens avisa de perills on podem caure si seguim de manera irreflexiva cap endavant sense pensar en les conseqüències del que fem. Això és el que, al menys per a mi, fa la novel·la de la Carme Torras.

Greg Bear

Dependència tecnològica fins i tot a la Fundació

Se'n diu "dependència tecnològica" i ve a ser la cara fosca d'aquesta mena de monstre de dues cares, de Jano reviscut, que suposa sempre la tecnologia: et dona noves possibilitats, però, amb el temps, se n'emporta d'altres i, a més, acostuma a mostrar (després, sempre després...) el seu costat més fosc amb resultats inesperats i no volguts, una mena d'efectes col·laterals...

Fins i tot el debat va arribar a una de les sèries clàssiques de la ciència-ficció de tots els temps, la de la Fundació d'Isaac Asimov.

David Brin

Tot i que la sèrie asimoviana de la Fundació (escrita als anys quaranta del segle xx) presenta una avui sorprenent societat galàctica SENSE ordinadors (s'escriu abans de l'ENIAC...), més endavant, amb Els límits de la Fundació (1972) i, sobre tot amb Fundació i Terra (1986), el mateix Asimov va "lligar" la sèrie de la Fundació amb les seves novel·les "policiaques" del futur protagonitzades per un humà i un robot. Això va donar peu que, durant els anys noranta, els més famosos autors de la ciència-ficció dels Estats Units, les anomenades "tres B" de la ciència-ficció (Gregory Benford, Greg Bear i David Brin), van escriure, poc després de la mort d'Asimov, l'any 1992, la que es coneix com La Segona Trilogia de la Fundació formada per El temor de la Fundació (1997 - Benford), Fundació i Caos (1998 - Bear) i El triomf de la Fundació (1999 - Brin).

En aquesta "Segona Trilogia", els autors introdueixen una mena de revisió important a l'obra asimoviana. En les darreres novel·les d'Asimov sobre la Fundació es tracta, sobre tot, de la vida del matemàtic Hari Seldon i el seu descobriment de la psicohistòria. Ja en les darreres obres d'Asimov es fa evident la participació dels robots que ajuden la humanitat de la Fundació a desenvolupar-se però actuen sempre sense deixar-se veure. El que introdueixen Benford, Bear i Brin és una reflexió prou interessant: l'enfrontament entre dues "escoles filosòfiques" de robots. La dels que creuen que cal ajudar la humanitat com ho vénen fent i la dels que semblen donar-se compte que la humanitat en el fons NO vol ser ajudada, ja que això limita la seva llibertat. Fins i tot s'introdueix la teoria que personalitats mutants (i amb poders extrasensorials...) com el Mul, que ve a ser a la Fundació asimoviana com una mena de Nèmesi, no són altra cosa que una mena de resposta inconscient però evolutiva de la humanitat. Una humanitat que vol desfer-se com sigui del control feixuc que representa el que la seva vida i el desenvolupament futur estigui en realitat en mans dels robots... Una mena de visions "protecno" i d'"antitecno" en el si dels mateixos robots que ajuden la humanitat, fins i tot a una humanitat que, tal vegada, no vol ser ajudada fins a tals extrems.

Un plantejament que sembla tenir punts de contacte amb alguna possible tesi de La mutació sentimental que ens acaba suggerint que certes coses que ens porta la tecnologia SÍ són bones, però altres (la cura dels infants, el contacte repetit amb les màquines amb el que poguéu tenir de deshumanitzador, etc.) ja no ho són tant.

Retorn a les mutacions i als sentiments

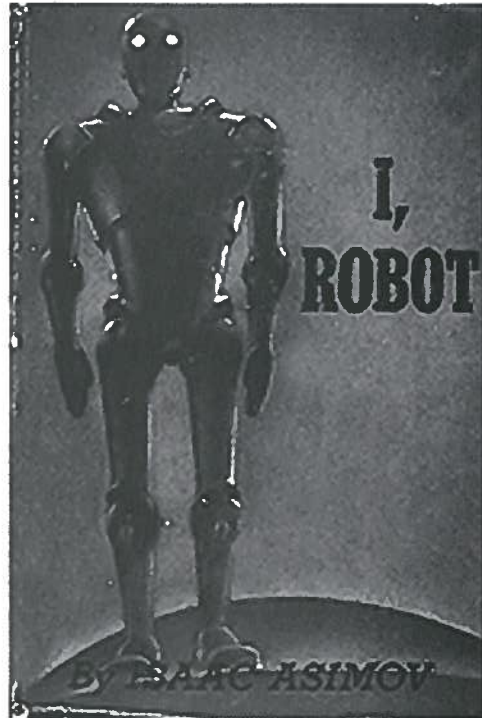
Per retornar al perill de la mutació sentimental, val a dir que hi ha altres mutacions no menys perilloses. L'ús de la tecnologia ens fa perdre certes habilitats que la tecnologia sembla haver convertit en obsoletes. És quelcom com dir que, en certa forma, la "intel·ligència artificial" (de tot tipus, abast i nivell) sembla que ens pot estar fent perdre al menys part de la vella "intel·ligència natural".

Alguna cosa així va arribar a preveure fins i tot el mateix Isaac Asimov. Se li va ocórrer imaginar un futur en el qual l'habilitat de "calcular a mà" s'ha perdut. Ja el 1958, en el seu relat Sensació de poder, Asimov imaginava un futur on l'ús de calculadores electròniques resulta tan habitual que tots han oblidat els algorismes elementals de la suma, resta, multiplicació (memorització de taules inclosa...) i divisió.

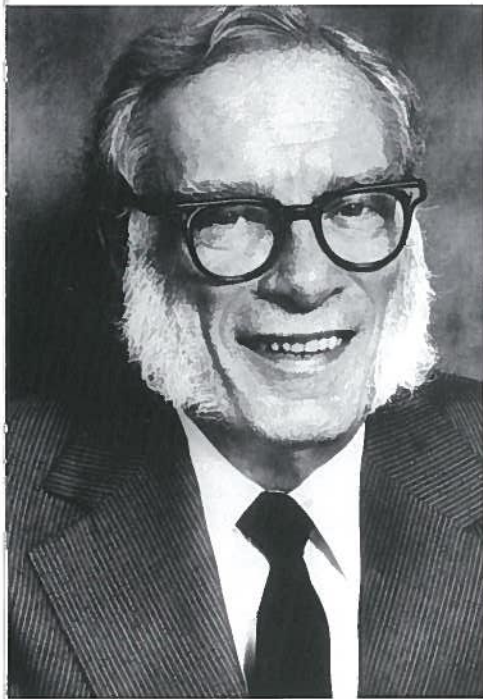
El protagonista del relat, el guardonat reinventor dels algorismes elementals de l'aritmètica, experimenta una curiosa "sensació de poder" en descobrir que és capaç d'emular a la calculadora i que té "un ordinador en el cap". Ho fa a partir d'un derivat de la cel·lulosa (el nou paper...) en el qual escriu amb un bloc de grafit (una mena de nou llapis...) per a disposar les xifres en un ordre esotèric i curiós (el clàssic algorisme de la multiplicació) i obtenir el resultat correcte. Un resultat que, evidentment, comprova amb la calculadora que porta al canell junt amb el rellotge...

Un curiós retorn als orígens. Però un retorn que ens recorda el que perdem amb l'ús continuat de la tecnologia. Malauradament aquesta és una especulació que cada dia s'acosta més a la realitat.

No cal deturar-se en la multiplicació. Es quasi segur que tots recorden l'algorisme per a fer multiplicacions (encara que estiguem més segurs del resultat que ens dona la calculadora...) però, per posar un altre exemple: i l'algorisme per obtenir a mà arrels quadrades? Quants sabrien avui obtenir-les sense acudir a la calculadora o l'ordinador? Una altra habilitat perduda...

Intel·ligència ficció

Isaac Asimov

De tota manera, per retornar al tema dels sentiments, el cert és que la novel·la de la Carme Torras no deixa de resultar una mica ambigua, cosa que correspon a un text que vol entretenir però també fer pensar.

A *La mutació sentimental*, els robots que acompanyen les persones en aquest futur "mutat sentimentalment" tenen noms senzills en la seva majoria, de la forma ROBxx, amb tan sols dues lletres darrere el ROB que explica la seva condició. Tots llevat d'un que es diu ROBBie i que de manera inevitable ens fa recordar Robbie, el robot que protagonitza la primera història sobre robots que va escriure Isaac Asimov, ara fa ja quasi setanta anys: Robbie (*Strange Playfellow*) (1940).

La tesi del conte d'Asimov sembla pràcticament la contrària de la que jo considero central a *La mutació sentimental*. I és que Asimov era un optimista i, a més, escrivia aquest conte curt als seus vint anys, quan encara és té tot el dret a ser optimista...

Recordem el contingut i la tesi del conte: un pares compren un robot-mainadera perquè jugui i tingui cura de la seva filla única. Amb el temps, els lligams afectius entre la nena i el robot es fan molt forts, tant que la nena Glòria pràcticament deixa de jugar amb els seus amics i amigues i, en resum, mostra "massa afecte" pel seu robot. Els pares, intel·ligents, en lloc de predicar en contra de Robbie decideixen mostrar a la nena que Robbie és una màquina com tantes altres i per això porten la Glòria a la fàbrica on Robbie, i molts altres com ell, ha estat fabricat. La idea és convèncer-la de manera directa que el seu Robbie no és res més que una màquina. A la fàbrica, en un moment donat, la nena s'escapa i està a punt de ser atropellada per una mena de tractor que ningú pot deturar. Els pares observen amb terror des de la distància (que no poden pas recórrer a temps de salvar la nena) el que ha de ser inevitablement la mort de la Glòria. Però, de cop i volta, Robbie es posa en marxa i salva la nena.

Asimov ho explica amb el que és una implícita expressió de quasi devoció pel poder de la màquina, molt més adient per a la cura de la nena Glòria que no pas els seus propis pares o els vigilants de la fàbrica: "..., però els vigilants eren només éssers humans i tardaren en reaccionar. Només Robbie actuà a l'hora i amb precisió. Amb les seves cames metàl·liques devorant l'espai entre ell i la seva mestressa, s'hi abalançà des de la banda contrària. Llavors tot succeí alhora. D'una braçada, Robbie arrabassà Glòria de terra, sense afluixar la seva velocitat gens ni mica [...]. El tractor va passar per on era Glòria mig segon després que Robbie...".

Tal vegada el futur ens reserva escenes com aquesta. El que és cert és que segons quin tipus de nostàlgies possiblement no porten enlloc. No és cert que qualsevol temps passat fou millor...

Per si cal abundar en la visió de gènere que abans esmentava, al conte d'Asimov, qui no vol el robot-mainadera és precisament la mare de la Glòria, mentre que el pare ho accepta i fins i tot, al final, confessa haver organitzat el retrobament de la Glòria i el Robbie a la fàbrica (tot i que, essent un bon pare, no pas en circumstàncies tan perilloses com al final resulten ser...)

Com Robbie d'Asimov, *La mutació sentimental* de Carme Torras també ens ajuda a pensar. Una lectura de "ciència-ficció catalana" que val molt la pena.